

Korte boekbespreking

A.N. Hendriks

Pleidooi voor de Heidelbergse

Er is vandaag nogal wat rond de tweede kerkdienst, de zgn. leerdienst te doen. Er is meer aandacht voor de beleving van het geloof, dan voor de leer van het geloof. In verschillende gemeenten is bij de tweede dienst sprake van een afnemend aantal kerkgangers. Voor moderne mensen staat de Heidelbergse Catechismus ver af van de vragen en behoeften die zij kennen. De vraag wordt daardoor steeds urgenter: kan de kerk wel doorgaan met dit eeuwenoude leerboek? Wordt het geen tijd om te stoppen met de geregelde catechismusprediking en aan de tweede kerkdienst een andere invulling te geven?

Van de hand van dr. W. Verboom, hoogleraar te Leiden vanwege de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland, verscheen een boek dat een vurig pleidooi bevat voor de actualiteit van de Heidelbergse en voor de catechismusprediking. Verboom gaat aan de klachten en moeiten rond de tweede dienst niet voorbij. Zijn boek is juist daarom zo waardevol, omdat het daarop antwoord probeert te geven en tegelijk aanwijst op welke manier de catechismuspreek nieuwe actualiteit kan krijgen.

Leergemeenschap

Verboom laat zien hoe de tweede dienst vanaf de Reformatie een eigen identiteit gekregen heeft. De kerk wordt dan een 'leerhuis' voor heel de gemeente. Het heil dat in de eerste dienst verkondigd is, wordt nader onderwezen. De tweede dienst beoogt datgene wat eerder al verkondigd is, beter te verstaan en in de samenhang van heel de Schrift te plaatsen. Deze dienst zorgt ervoor dat wij een 'infrastructuur' van ons geloof kunnen vormen. Zo is de tweede dienst dienstbaar aan de eerste dienst. 'Zoals een grammatica helpt om een tekst te kunnen lezen, zo helpt de tweede dienst om de tekst van de Bijbel te verstaan.'

Verboom wortelt de tweede dienst als leerdienst in het *leren* als een van de 'basisfuncties' van de gemeente naast vieren en dienen. Zonder 'leren' kan de gemeente geen gemeenschap van gelovigen zijn. Reeds in het Oude Testament komt dat sterk naar voren (zie Ps. 119:33; Ps. 78; Deut. 6; Ex. 12; Joz. 4). Wij lezen hoe Mozes (Deut. 5:1), Samuël (1 Sam. 12:23) en Ezra (Neh. 8:5-9) het volk onderwezen.

Ook uit het Nieuwe Testament blijkt dat de gemeente een leergemeenschap is. Discipelen worden 'leerlingen' genoemd (Hand. 11:26; 14:22). De gemeente van Jeruzalem volhardde in het onderwijs van de apostelen (Hand. 2:42). Christus gaf de opdracht om te 'leren' (Mat. 28:19). Paulus geeft onderwijs in de samenkomst van de gemeente te Troas (Hand. 20:7). Timoteüs wordt opgedragen te 'leren' (1 Tim. 4:11).

Uit de Schrift blijkt duidelijk dat geloven en leren onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Daarbij heeft leren de kleur van het bijbelse 'kennen': het is nooit abstract of afstandelijk, maar een kennen met het *hart*, een relationeel kennen, dat tegelijk vertrouwen is. Om dit 'leren' van het geloof en in het geloof gaat het met name in de tweede kerkdienst.

De catechismuspreek

Nadat Verboom een fraai overzicht gegeven heeft over de geschiedenis van de catechismuspreek, handelt hij over het *karakter* van deze preek. Hij trekt de lijn van de

gereformeerde traditie door, wanneer hij de catechismuspraak ten volle als *bediening van het Woord* ziet. In de leerdienst wordt niet uit de Catechismus gepreekt, maar uit de Schrift. Het Woord wordt bediend. De Schrift gaat open. De functie van de Heidelberger hierbij omschrijft Verboom zó: 'We kunnen hem een verstaanssleutel noemen; een sleutel die de Schriften opent om ze te verstaan. We kunnen hem ook een leeswijzer noemen. Dan geeft hij aanwijzingen hoe wij een gedeelte van de Schrift dat aan de orde is, moeten lezen, zodat we er inzicht in krijgen.' Zo heeft de Catechismus een *dienende* functie: hij leidt ons naar de Schrift en helpt ons deze te begrijpen. In de catechismuspraak komen de grote bijbelse thema's ordelijk ter sprake, zoals de kerk die in de Schrift heeft ontdekt en in de Heidelberger heeft verwoord. Daarbij gaat het niet om thema's die de actualiteit van de dag ingeeft, maar om thema's die de Bijbel ons zelf aanreikt en die midden in de actualiteit van onze tijd worden geplaatst.

Verboom waarschuwt ervoor om de Catechismus woord voor woord te bepreken. We moeten zoeken naar de *intentie* van de betreffende zondagsafdeling en deze intentie komt dan als een bijbels thema aan de orde. Daarbij moet niet alles opgehangen worden aan één tekst, maar moeten schriftgedeelten spreken die op het thema betrekking hebben.

Aanwijzingen voor de praktijk

Ik moet met grote stappen door het boek van Verboom. Maar graag geef ik nog iets door van zijn aanwijzingen voor de praktijk. Hij noemt in dit verband allereerst enkele vingerwijzingen die de Heidelberger zelf geeft. Verrassend is hoe in de Heidelberger de leerling als *mens* in beeld komt, meer dan in andere catechismussen uit de zestiende eeuw. Steeds weer wordt zichtbaar dat hij staat midden in zijn tijd. Juist vanwege dit 'menselijk' karakter van de Heidelberger is het mogelijk in te spelen op de situatie van mensen van onze tijd. De kennis waar het ons leerboek om te doen is, is *existentiële* kennis: een kennis die de hele mens omvat: hoofd, hart en hand. De Heidelberger is echt een 'levensboek', gedragen door de vreze van de Here.

Ook zo blijft hij aansprekend in onze tijd. Hij kent ook iets van de psalmen: gevoelens en emoties komen ter sprake. Aanvechtingen worden niet verzwegen. Verboom laat zien hoe de drieslag van ellende, verlossing en dankbaarheid in ervaringsvelden in onze Catechismus terugkomt: in ons lichamelijk leven, in ons geestelijk leven en in de omstandigheden waarin wij verkeren. En zo toont hij aan dat de Heidelberger bij uitstek een *pastoraal* geschrift is dat zijn actualiteit voor vandaag heeft.

Wat de invulling van de catechismuspraak betreft, geeft Verboom suggesties die het overwegen waard zijn, zoals een cyclische behandeling van de grote thema's van de Catechismus, waarbij niet altijd de orde van de zondagsafdelingen wordt gevolgd. In het rooster dat hij voorstelt, is ook ruimte voor actuele toespitsingen op wat vandaag speelt. Voorts bepleit hij een gesprek met de gemeente over de leerdienst. Laat de catechismusprediking door jong en oud besproken worden. Wat zijn de ervaringen en waar liggen de moeiten? De prediker kan ook winst boeken met een bezinningsgroepje dat hem helpt in de voorbereiding van de preek. Belangrijk is ook dat de catechismuspraak in die zin interactief is, dat ze duidelijk ingaat op de vragen en problemen van de hoorders. Of daarbij ook plaats is voor een 'persoonlijk getuigenis' van gemeenteleden, is voor mij een vraag. De leerdienst moet wel blijven bediening van het Woord! Verboom geeft ook nog aanwijzingen hoe de kinderen bij de tweede dienst betrokken kunnen worden.

Afsluitend

Nu er ook in onze kerken veel te doen is rond de invulling van de tweede dienst, lijkt me het kennismaken van Verbooms studie belangrijk. Het leert ons met nieuwe ogen te kijken naar de ‘oude dame met een eeuwige jeugd’, het oude leerboek van de kerk, te beseffen hoezeer geloof en leren bij elkaar horen, en te ontdekken hoe de catechismuspreek actuele bediening van het Woord kan zijn. Ik hoop dat dit helder geschreven boek aandacht krijgt.

N.a.v. W. Verboom, *Hulde aan de Heidelberger. Over de waarde van leerdienst en catechismuspreek*, uitg. Groen, Heerenveen 2005, 207 p. ISBN 90-5829-538-9. Prijs €12,50.